

Justitieombudsmannen
Per Lennerbrant

Datum
2024-03-27

Dnr
R 114-2023

1 (3)

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
ju.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Hemlig dataavläsning – utvärdering och permanent lagstiftning (SOU 2023:78)

(Ju 2023/02690)

Riksdagens ombudsmän (JO) har bjudits in att lämna synpunkter på betänkandet. Utifrån de aspekter JO i första hand har att beakta vill jag föra fram följande.

Inledningsvis kan jag konstatera att utredningen har gjort en grundlig utvärdering. De förslag som lämnas föregås också generellt av noggranna avvägningar mellan de brottsbekämpande myndigheternas behov och de integritetsrisker som förslagen kan innebära för enskilda.

Bestämmelser om villkor, hantering av inhämtad information, dokumentation m.m.

Flera av de förslag som lämnas innebär att lagstiftningen om hemlig dataavläsning blir tydligare och mer förutsebar, vilket jag naturligtvis ser positivt på. De ändringar som föreslås i bestämmelserna om ett tillståndets varaktighet och vilka villkor som ska anges i tillståndet kan förväntas leda till ett förbättrat skydd mot obefogade integritetsintrång. Detsamma gäller de förslag som lämnas angående bevarande och förstöring av uppgifter samt hantering av otillåten tilläggsinformation. Jag välkomnar förslaget att införa ett dokumentationskrav för beslut och åtgärder som rör hemlig dataavläsning, motsvarande vad som redan gäller för hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken och preventivlagen.

De nu nämnda förslagen leder till en förstärkt rättssäkerhet för enskilda och skapar bättre förutsättningar för efterhandskontroll.

Ett utökat tillämpningsområde

Utredningen lämnar också vissa förslag som innebär att tillämpningsområdet för hemlig dataavläsning utökas och som kan komma att leda till inhämtning av större mängder information än idag. När det gäller dessa förslag vill jag särskilt framhålla följande.

Utredningen föreslår att det ska bli möjligt att använda hemlig dataavläsning beträffande fler uppgiftstyper än idag, däribland kameraövervakningsuppgifter, i syfte att under en förundersökning identifiera en misstänkt gärningsperson. Förslaget innebär ökade risker för enskildas personliga integritet och en ökad risk för att personer utan koppling till brottslighet drabbas av åtgärden. Det gäller särskilt förslaget om undantag från förbudet mot att hämta in kameraövervakningsuppgifter i någons stadigvarande bostad.

Även de förslag som lämnas om användning av överskottsinformation innebär särskilda risker. Enligt förslagen ska uppgifter som har kommit fram vid användning av hemlig dataavläsning utan begränsning kunna användas för ett annat ändamål än det som legat till grund för tillståndet. Jag har tidigare uttalat mig om vikten av en rättssäker reglering för användningen av överskottsinformation och om risken för att gränsen mellan hemliga tvångsmedel inom ramen för en förundersökning och s.k. preventiva tvångsmedel suddas ut.¹ De synpunkterna gör sig gällande även här. Även om systematiska skäl talar för att utforma användningsområdet för överskottsinformation från hemlig dataavläsning på ett likartat sätt som för bakomliggande hemliga tvångsmedel måste det, som också utredningen påtalar, beaktas att hemlig dataavläsning kan ge upphov till en mycket stor mängd överskottsinformation.

Jag ifrågasätter inte vad som förs fram om behovet och den förväntade nyttan av de åtgärder som föreslås. För att förslagen ska kunna anses proportionerliga och försvarliga ur integritetssynpunkt är det dock av yttersta vikt att de kontrollmekanismer och rättssäkerhetsgarantier som omgärdar bestämmelserna är tillräckliga. En förutsättning för att ett utökat tillämpningsområde för hemlig dataavläsning ska vara godtagbart är därför att också förslagen om stärkt rättssäkerhet genomförs.

Avslutande synpunkter

Jag har tidigare påtalat att varje förslag som innebär ett utökat tillämpningsområde för hemliga tvångsmedel ställer ökade krav på tillsynsverksamheten.² Jag vill därför på nytt betona vikten av att Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har tillräckliga resurser vid tillsynen över användning av hemliga tvångsmedel.

Användningsområdet för hemlig dataavläsning har på olika sätt utökats sedan den tillfälliga lagen trädde i kraft. Flera lagändringar som påverkar tillämpningsområdet trädde i kraft så sent som den 1 oktober 2023 och ytterligare lagförslag som både direkt och indirekt berör tillämpningsområdet för hemlig

¹ Se mitt remissvar över delbetänkandet, SOU 2022:19 (JO:s dnr R 41-2022).

² Se t.ex. mina remissvar över delbetänkandet, SOU 2022:19 samt del- och slutbetänkandena, SOU 2022:52 (JO:s dnr R 84-2022) och SOU 2023:60 (JO:s dnr R 91-2023).

dataavläsning är under beredning. Även i övrigt är lagstiftning som berör hemliga tvångsmedel i förändring.

Utredningen har i sina samlade bedömningar och intresseavvägningar försökt beakta såväl nyligen ikraftträdde lagändringar på området som de lagförslag som kan förväntas träda ikraft under de närmsta åren. Den snabba utvecklingen på området innebär dock att det är mycket svårt att bilda sig en välgrundad uppfattning om de samlade och långsiktiga effekterna av föreslagna förändringar. Som jag tidigare påtalat är detta särskilt otillfredsställande när det handlar om något så ingripande som tvångsmedelsanvändning.

Avslutningsvis vill jag därför på nytt betona vikten av att lagstiftaren har en överblick och kontroll över den samlade användningen av hemliga tvångsmedel.

Yttrandet har beslutats av JO Per Lennerbrant. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Johanna Nilsson har föredragit ärendet och byråchefen Nils Västberg har deltagit i beredningen.